

ANLAMAK VE SÖYLEMEK BAHTİYARLIĞI

CENGİZ AYDOĞDU

Bir milletin lisanının asıl fonksiyonu, o milletin kalp ve zihniyet dünyasından neşet eden bir millet ve tarih şuurunu tecessüm ettirmek değilse nedir ki? Dilin kültür ve zihniyet alemine karşı bîgane kalmasının mümkün olmadığını biliyoruz. Hal böyle olunca, Millî kültür ve tarih arka planını yitirmiş bir dil neyi, nasıl ifade eder? Millî birliğin tesisinde nasıl bir fonksiyon ifa edebilir ki?

Türk Millî Birliğinin dili, ünsiyetin, itimadın, hissiyatın, tutarlılığın ve millî tarih şuurunun dili olmalıdır. Esasen şuur denilen şey, insanın yaşadığı yer ve yetiştiği kültür dairesi dışında kazanılamaz ki. Oysa bizim nesil, yaşadığı yerin dünya coğrafyası içinde ifade ettiği espriyi kaybetmiş bir nesildir.

Öte yandan içine doğduğumuz kültür dairesi, son yıllarda uğradığı Batılılaşmacı operasyonlar sebebiyle temel koordinatlarını ve vahid-i kıyasîlerini kaybettiği için konuştuğumuz lisanın kelimelerinin nasıl bir irfan dünyasının radyoaktif serpintileri olduğundan bîhaberiz. Bu sebeple neslimiz, içine düştüğü Millî şuur buhranından çıkış noktalarının şifrelerini nerede arayacağını bile tayin etmekten aciz haldedir.

Millî şuurun ipuçlarını bütün çaresizliğimize rağmen kendi irfanımızla kendi geçmişimiz içinde keşfetmek zorluğu ile yüz yüzeyiz. Meselenin acı yanı, bu keşif ameliyesi esnasında bize yardımcı olacak unsunlar zaten kaybettiğimiz ve aradığımız şeyler. Ancak, bütün zorluklara rağmen arayacağız, bulduklarımız yolumuzu aydınlatacak ve biz bu aydınlıkta aramaya devam edeceğiz.

Aslında çaresizliğimiz “gerçek dışı” bir görüntüden ibaret. Bu yüzden, bu millete yapılabilecek en büyük kötülük, tarihi ve kültürü konusunda “çaresiz” olduğuna inandırmaktır. Biliyoruz ki, bütün çareler, millet dediğimiz o büyük okyanusta gizli.

Bu münasebetle milletimizin içinde bulunduğu “sanal” zihnî buhranı aşmanın ilk yolu, çaresizliğimizin irrasyonel ve gerçek dışı bir görüntü olduğunu kabul etmekten geçiyor. Bu absürt görüntüyü bozmanın ikinci yolu, Türkiye neresidir sorusuna, tarihin ve coğrafyanın verileri ışığında bir cevap aramaktan ibaret.

Bulacağımız cevap, tarih, kültür, medeniyet ve coğrafya dünyasına ait bir kıymetler bütünüdür. Koordinatlarını ihtiva edecektir. Aksi halde, Türkiye'nin neresi olduğuna dair söylenecek şeyler basit bir coğrafya bilgisinin ötesinde bir anlam ifade etmez. Şayet, Türkiye'nin neresi olduğu sorusunun cevabını, tarih ve kültür verilerinin ışığında meselenin tabiatına uygun bir şekilde tespit edebilirsek, bu topraklarda yaşamamızın manası ve gerekçesi konusunda sahil ipuçlarına ulaşabiliriz. Çünkü, bizi bu topraklarda tutan şey, millet olmamızı da anlamlı kılan ve gerektiren şeydir.

Bütün bu zihnî macera ve temellük edilen bilgidir. 1920'lerde kazanılan zaferin ve kurulan yeni devlet düzeninin Dünya Siyasî Tarihi içerisindeki anlamı konusunda verilecek cevap, meseleyi vuzuha kavuşturacaktır. Aksi halde, Türk aydınları, duçar olunan zihin kırıklığını aşamayacakları gibi Türkiye Cumhuriyeti'ni Dünya tarihi içinde anlamlı bir yere de yakıştıramayacaklardır.

Başlangıçta Ne vardı? Hâl mi, Kâl mi?

Batı Türkleri, Osmanlı Devletinin yıkılışı ile sanki tarihten koptular. Yıkılışın şiddetiyle maruz kaldıkları zihnî sadmeler sebebiyle, Osmanlının cihanşümül vizyonu anlaşılmadı hatta tehlikeli bulundu. Cumhuriyetin ilk yıllarında belki makul sebeplerle izahı yapılabilecek olan bu tecrit

ve devrim tavrının, II. Dünya Savaşı sonrası yıllarda (biraz da cahilane bir tarzda) devam ettirilmesi, bizi muasır dünyadan, tarihten, özellikle de kendi tarihimizden kopardı.

Bu arada en büyük zayıflık olarak, bu kopukluğu telafi edebilmenin yegâne geçerli vasıtasını, lisanımızı kaybettik. Osmanlı Devletinin büyük badirelerden sonra elden çıkması ve ancak Anadolu Beylerbeyliği'nin kurtarılabilmesi, yeni kurulan devleti belki de kendini koruma içgüdüğü ile sadece Mîsak-ı Millî sınırları içiyle ilgilenmeye adeta mahkum etti. Biz bu kayıplar yetmezmiş gibi, kaybedilen topraklara paralel olarak lisanımızı da küçülttük. Böylece, sadece devletimizin değil irfanımızın da sınırları daraldı.

Dışımızdaki dünyayı hatta bizden koparılan Osmanlı hinterlandını (Türk diasporasını) unuttuk. Aydınlarımız, en çok ihtiyaç duydukları şeyi, yaşadığımız serencamın dostlarımız ve düşmanlarımız tarafından nasıl değerlendirildiği hususundaki gerçeklik duygusunu belki de isteyerek ihmal etti. Veya kolayına geldiği gibi kabul etti. Zaten sağlıklı bir değerlendirme yapacak epistemolojik imkanlar ve vasıtalar da (dil, kültür ve tarih) kaybedilenler arasındaydı. Oysa çok iyi biliyoruz ki dil, kültür ve tarih, Millî şuurun mekânıdır. Ve mekânından mahrum bir şuur, imkansızdır.

Bu mekânı gözle görüp elle tespit edemeyiz ama, kendimizi, o mekânın içinde hissederiz. Veya bırakın mekânı, kendimizi dahi hissetmeyiz. Ne demişler; “Balığın canı suda bilinir.”

MİLLÎ ŞUURUN DEVLETİ VEYA DEVLET ŞUURUNUN MİLLÎLİĞİ

*“Gelenekler kaybolunca neyin ne olduğunu ne
tekrar gözden geçirebilir ne de yeniden
kurabilirsiniz. Geleneğin kaybı, kırılan bir
vazoya değil, eriyen bir buza benzer.”*

İlber Ortaylı

*“İki tür hakikatten bahsedebilirim; Biri cüzi
hakikat, yani zıddının ya da zıtlarının alenen
saçma oldukları durum. Diğeri ise derin
hakikat, yani tüm zıtların da birer hakikat
olduğu durum.”*

Niels Bohr

Millî bünyenin esasını teşkil eden iki unsur; insan ve toprak. Her şey bu ikisi arasında cereyan eder; bazı şeyler insana daha yakın, bazı şeyler toprağa. Devlet dahi bu iki unsur arasında bir yerlere inşa edilir. Bu unsurlara anlam kazandıran değerler, millet olmanın ve bir arada bulunmanın da gerekçesidir. Ve bu değerlerin devletleri kuran irade ile nerede ve nasıl tetabuk ettiği ve devletlerin (hal-i hazırda) icraatları ile bu mutabakatın neresine düştüğü hususu, devlet-millet ilişkilerini anlayabilmenin kilit noktasıdır.

Çünkü millet, en basit ifadesiyle devlet kurabilen bir kalabalığın adıdır. Ve insanların muayyen bir coğrafyada, bir bayrağın altında yaşamaya karar verişlerinin temelinde, aynı topraklarda doğmuş olmaktan başka, daha esaslı müşterekler vardır. Zaten, devletleri ve milletleri kuran değerler de bu esaslı müştereklerin sosyal plandaki ifadesinden başka bir şey değil.

Bu müştereklerin başında, şahsiyet ve halet-i ruhîye oluşumunu tayin eden esaslar açısından aynı zihniyet iklimini paylaşmak gelir. Bu iklim, birtakım müşterek değerlerin ortaya çıkmasını sağlayan bir sürecin atmosferini oluşturur. Böylece, başlangıçta bir arada bulunmanın sonucu olarak ortaya çıkan değerler, zamanla bir arada bulunmanın sebebi haline gelir. Yani Millîleşir.

Esasen bir şeyin Millî olmasının göstergesi de böyle bir şeydir: İnsanların, birtakım değerlerin etrafında toplanması. Tıpkı *Makyavel'in* dediği gibi; *“Ordular yenildiğinde, bir bayrağın altında toplanırlar.”* Bu beraberliğin ortaya çıkardığı yaşama iradesi, Millîleşen değerler ışığında devleti (ve tabi ki istikbali de) inşa eder. Bu manada devlet, var olmanın ve istikbalde devam iradesinin ifadesidir. Devleti yaşatan insan topluluğu kendilerini devleti kuran değerlerle tarif edip, bunlarla ifade eder hale gelirler ki, bu bir aidiyet ve kimlik idrakidir.

Son Ufuklardan Sonra Nereye Gideceğiz

Müslümanlığın kabulünden sonra yaşanan macera, Türk milletine, diğer Müslüman kavimlerden farklı olarak, devlet ve *“ulus”* üstü bir aidiyet ve yegânelik duygusu bahsetmiştir. Gerçi, bu tür bir kimlik idraki sadece bizim tarihimizde değil, büyük devlet ve imparatorluk kurmuş diğer milletlerin tarihinde de izine rastlanan bir sosyal vakıadır. Lâkin, bizim farkımız, bu duygunun milletimiz tarafından bir üstünlük ve imtiyaz olarak değil, bir görev olarak algılanmasıdır. Sanki, Türklere verilmiş bir misyon...

Bu misyon duygusu hâlâ devam ediyor. Hâlâ devam ediyor olmasını, belki

hiçbir zaman müstemleke olmayışımıza, belki de imparatorluk yıkılırken hatta yıkılıştan sonra bile, “hâkim millet” imtiyazının(!) veya vazifesinin (kûlfetinin de diyebilirdik) “üzerimizde kalmasına” borçluyuz.

Sebebi ne olursa olsun, bugün, Türkiye’de yaşayan ortalama vatandaş, dünyadaki gelişmeleri takip ederken bu misyon duygusunun tesiri ile, biraz hâkimâne biraz mahcubiyetle ama her hâl ü kârda her şeyden kendini mesul tutan bir tavır içindedir. Çünkü ortalama bir Türk’ün kültürel genlerinde, ulus devlet mantalitesinin idrak kapasitesini ve siyasî sınırlarını aşan orta çağ (imparatorluk) kimliğinin izi vardır. Sanki nizam-ı alem hâlâ ondan soruluyor gibi.

Kaldı ki, 1990’lı yıllarda yaşanan gelişmeler, bu kimliklerin hiç de sadece orta-çağa ait kimlikler olmadığı gösterdi. Küreselleşme hengâmesinde bu kimlikler yeniden hatırlandı. Hatta, sanki bu kimliklerin dünyasına doğru bir dönüşüm yaşanıyor gibi. Soğuk savaşın sona ermesiyle dünya, yeni bölünmelere ve yeni iş birliklerine şahit oldu. Yeni bloklar, şaşılabilecek şekilde eskiyi (1914 öncesi

ittifaklar dünyasını) hatırlatır bir tarzda gelişti ve gelişiyor.

Teknoloji, ulus devletlerin ortaya koyduğu siyasî hudutları hiçe saydığı için, dil ve kültürün ortaya koyduğu tarihi sınırların hâlâ geçerli olduğu (gizliden gizliye) büyük bir gerçek olarak kendini hissettirdi. (Dündar Taşer, “Siyasî hudutlar, imkânlarla ideallerin muhassalasıdır” diyordu. Öyle olduğunu şimdi bütün dünya görüyor. Hatta çoğu zaman, zihnin ve gönlün ortaya koyduğu sınırlar, ülkelerin resmi haritalarda çizili siyasî hudutlarının ötesinde bir sahilik seviyesine sahip olabiliyor.)

Yeni siyasî yapılanmalar, devletlerarası yakınlaşmalar ve kurulan ittifaklar sanki orta-çağ imparatorluklarını yeniden gündeme getiriyor. 1914’te kaldığımız yerden devam ediyor gibiyiz. **Mc. Neil** diyordu ki:

“Medenî hayatın tarihsel ve geçerli normu imparatorluklardır, ulus devlet değil. Ulus devlet tarihsel bir sapmadır. Yeniden imparatorluklar dünyasına döneceğiz.

Tarih, **Mc. Neil** üstadı tasdik edecek gibi gelişiyor.